

تاریخ دریافت: ۱۳۹۵/۱۱/۱۴

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۶/۰۱/۱۹

فصل نامه علمی - ترویجی پژوهش‌های مهدوی

سال پنجم، شماره ۲۰، بهار ۱۳۹۶

منجی جهان و عصر ظهور از دیدگاه آیین یهود

امید محبتی مقدم^۱

چکیده

اعتقاد به وجود منجی جهان و انتظار برای ظهور، اندیشه و تفکر مشترک بین ادیان توحیدی و حتی ادیان غیر توحیدی است. یهودیت نیز به عنوان یکی از سه ادیان بزرگ ابراهیمی از این مقوله مستثنی نیست. یهودیت برای مبحث منجی جهان (ماشیح) و نجات نهایی (گئولا)، آن‌چنان اهمیت و ارزش شایان توجهی قائل است که ایمان به منجی جهان و ظهور ایشان، یکی از سیزده اصول اعتقادی یهودیت را تشکیل می‌دهد. منابع دینی یهود سرشار از مباحثه‌هایی است که به نقش بنیادین ماشیح و گئولا می‌پردازد. در طول قرن‌ها، حجم عظیمی از تاویل و تفسیر کتاب مقدس، به موضوع ناجی موعود و مباحث مرتبط با آن، همچون رخدادهای پیش و پس از گئولا اختصاص یافته است.

هدف این نوشتار، بررسی منجی جهان و عصر ظهور از دیدگاه آیین یهود است. جایگاه گئولا در دیدگاه یهود، شرایط و ویژگی‌های تسریع بخش در وقوع گئولا و همچنین رخدادهای پیش و پس از عصر ظهور، بخش‌های مختلف این پژوهش را تشکیل می‌دهند.

واژگان کلیدی:

نجات (گئولا)، منجی جهان (ماشیح)، یهودیت، کتاب مقدس، ظهور.

۱. عضو هیأت علمی دانشگاه علم و فناوری مازندران؛ عضو هیأت مدیره و مدیر روابط عمومی انجمن کلیمیان تهران؛ عضو هیأت تحریریه نشریه افق بینا (نشریه فرهنگی، اجتماعی و خبری انجمن کلیمیان تهران)؛ مترجم کتاب علم الهی (The Science of God) اثر Gerald Lawrence Schroeder در حوزه علمی - مذهبی (در دست چاپ توسط نشر ادیان) (o.mohabati@gmail.com).

مقدمه

ادیان توحیدی در خصوص مباحث دینی و فقهی دارای اشتراکاتی هستند که بعضاً کمیت و کیفیت این وجوه مشترک، بسیار جالب توجه و گیرا است. بحث نجات‌نهایی و منجی موعود که در فرهنگ یهود به ترتیب «گئولا» و «ماشیح» نامیده می‌شود، یکی از مهم‌ترین مبانی دینی مشترک بین ادیان توحیدی است^۱ (آبایی، ۱۳۷۸). هر چند بیان ویژگی‌های این موعود و آنکه چه هنگام و در کجا ظهور خواهد کرد، در همه ادیان یکسان نیست؛ اما آنچه در این اندیشه مشترک است اینکه او نجات‌دهنده‌ای از خاندان نبوت خواهد بود و این منجی به خوی پسندیده، تقوی، دانش و همه صفات نیکو آراسته و از بدی‌ها و زشتی‌ها مُبَرّا است (حمامی لاله‌زار و همکاران، ۱۳۹۵، ج ۳، ۵۳). چنانچه فلسفه گئولا و ماشیح را مطابق با آموزه‌های یهود، یکی از اهداف ذات اقدس الهی در آفرینش این دنیا در نظر بگیریم، اهمیت تبیین مفهوم منجی و نجات، بیش از پیش برجسته و نمایان می‌شود.

بدون تردید ادیان توحیدی نقش برجسته‌ای برای بازتعریف مفهوم نجات و منجی برای بشر قرن بیست و یکم ایفا می‌کنند. در عصری که برخی جاهلین به نام دین و یا به بهانه واهی ضدیت علم و دین، دست به فجیع‌ترین جنایات می‌زنند، همگرایی بیشتر بین ادیان توحیدی، به خصوص حول محورهای مشترک از جمله فلسفه منجی و آخرالزمان، می‌تواند نویدبخش مسالمت‌درخشانی برای آینده بشر باشد. بر طبق نظر هارامبام (ربی مُشه‌بن مایمون^۲)، فیلسوف و دانشمند یهودی قرن دوازدهم میلادی، اختلاف و اصطکاک مابین علم و دین به دو علت شکل می‌گیرد: کمبود دانش علمی و فهم نادرست از مذهب (شرودر، در دست چاپ). در این بین منابعی که از کلام وحی سرچشمه می‌گیرند، بی‌شک می‌توانند راهنما و منبع درخور و مناسبی برای پاسخگویی به چالش‌های مطرح شده باشند.

هدف این پژوهش، بررسی منجی جهان و عصر ظهور از منظر یکی از سه دین بزرگ

۱. در متون دینی یهود، اسامی مختلفی برای منجی در نظر گرفته شده و معروف‌ترین آنها گئیه‌ای است که برای ایشان وجود دارد و آن لقب «ماشیح» است. ماشیح در واقع به معنی «مسح شده» می‌باشد. این لغت از اینجا گرفته شده که پادشاهان یهود، مثل حضرت داوود، سلیمان و دیگران، با یک عطر روغنی خاص تدهین می‌شدند و چون اعتقاد بر این است که منجی موعود، از یک طرف، از فرزندان حضرت داوود و سلیمان و از طرفی دیگر خود پادشاه بوده و حکومت تشکیل می‌دهد، با لقب «ماشیح» از او یاد شده است (حمامی لاله‌زار، ۱۳۸۶). بنابراین واژه «ماشیح» در حقیقت یک کنیه برای منجی موعود می‌باشد و نه لزوماً نام صریح ایشان.

۲. موسی بن مایمون یا Maimonides.

ابراهیمی، یعنی یهودیت است. دینی که مطابق نظر اکثر محققین، آموزه‌های مشترک آن با اسلام، بیشتر از هر دین دیگری است. یهودیت نه تنها از شریعت به «یوغ» تعبیر نمی‌کند، بلکه آن را تنها راه نجاتی می‌شمارد که «تعدی» از آن ممنوع است. تاکید یهودیت بر شریعت و پیروی از تعالیم و احکام کتاب و سنت، تداعی‌کننده تاکید اسلام بر کتاب و سنت نبوی و تعالیم ائمه است. با اندک مسامحه‌ای می‌توان «تورات مکتوب» و «تورات شفاهی»^۱ یهود را با کتاب و سنت اسلام مقایسه کرد، در عین حال که تفاوت‌هایی نیز با هم دارند (اشتاین، ۱۳۸۳: ۱۲).

بخش ابتدایی این مقاله به جایگاه گئولا در دیدگاه یهود می‌پردازد. سپس شرایط تسرب بخش در وقوع گئولا مورد بررسی قرار می‌گیرد. در ادامه، رخدادهای دوران نجات نهایی در دو بخش پیش و پس از گئولا مورد تحلیل قرار گرفته و در نهایت، نتیجه‌گیری بحث ارائه شده است.

جایگاه گئولا در دیدگاه یهود

اندیشه نجات یافتن و انتظار برای منجی موعود که خواهد آمد و نظامی منطبق با قوانین الهی و آسمانی برقرار خواهد کرد، یکی از مهم‌ترین بخش‌های اعتقادی و مشترک در ادیان توحیدی است (حمای لاله‌زار و همکاران، ۱۳۹۵: ج ۳، ۵۳). ارزش و اهمیت گئولا، ماشیح و انتظار در دیدگاه یهود نیز بسیار والا است به گونه‌ای که هیچ فرد یهودی نمی‌تواند منکر اهمیت موضوع ماشیح در تمام اعصار باشد. مطابق اصل دوازدهم از اصول سیزده‌گانه ایمانی یهود^۲، هر فرد یهودی باید با ایمان کامل به ظهور ماشیح اعتقاد داشته باشد و اگر چه او تاخیر کند، با این حال هر روز و هر لحظه باید در انتظارش باشد. می‌توان گفت انتظار کشیدن برای آمدن منجی انتظار کشیدن برای تکامل است (حمای لاله‌زار، خرداد ۱۳۸۶). طبق نظر عالمان یهود یکی از اهداف آفرینش جهان، وجود منجی است تا انسانها را به

۱. اساس تورات شفاهی یا به عبارتی همان تلمود، بر پایه تورات کتبی (تنخ) قرار دارد. هر چند تورات شفاهی محصول قرن‌ها مطالعه، نوشتار و ویرایش است اما با این حال و بنابر اعتقاد یهود، ساختار آموزه‌های تورات شفاهی از زمان آشکار شدن نور جلال الهی بر کوه سینا نشأت می‌گیرد. هر موضوعی در تلمود با چنین پرسشی شروع می‌شود که «در چه قسمتی از تورات کتبی [در خود متن صریح]، می‌توانیم پایه و اساسی برای این بحث بیابیم؟» (Wein, 2010).

۲. اصول سیزده‌گانه ایمان یهود در پیوست الف گنجانده شده است.

کمال برساند و به همین دلیل عدم پذیرش منجی، فرد را از یهودیت خارج می‌کند (حمامی لاله‌زار، خرداد ۱۳۸۶).

بنابر اعتقاد هارامبام، هر فرد (یهودی) که به ماشیح اعتقاد نداشته باشد و یا منتظر ظهور او نباشد، نه تنها عملاً گفته‌های سایرانی را انکار کرده است بلکه حتی منکر تورات مقدس و حضرت موسی علیه السلام شده است. آیه‌های بسیاری را در کتاب مقدس یهود^۱ (تَنخ) و تلمود می‌توان یافت که درباره اهمیت و ارزش این موضوع صحبت می‌کنند. از جمله این که تورات می‌فرماید: خداوند، اسارت رفتگان تو را باز خواهد گرداند و بر تو رحم کرده (به سوی تو) بازگشته و خداوند خالقت، تو را از (میان) تمام اقوامی که در آنجا تو را پراکنده است، جمع‌آوری خواهد کرد. حتی اگر پراکندگی تو (از نظر دوری و بُعد مسافت) در انتهای آسمان باشد، خداوند خالقت تو را از آنجا جمع‌آوری خواهد کرد... (سفر تثنیه ۴-۳۰:۳)

بنابر گفته هارامبام، این آیه‌های صریح تورات، تمامی سخنان انبیای دیگر بنی اسرائیل را در خصوص ماشیح و گئولا در بر می‌گیرند.

منزلت نجات و انتظار برای منجی تا آن اندازه است که به اعتقاد یهود، ظهور ماشیح و فعالیت‌های او در راه بهبود وضع جهان و تامین سعادت بشر، قسمتی از نقشه راه قادر مطلق در آغاز آفرینش جهان بوده است و به نقل از تلمود، ماشیح یکی از موضوعاتی است که حتی بر موضوع آفرینش دنیا مقدم است (رساله پساحیم، برگ ۵۴ الف). علاوه بر این، ماشیح و دوره گئولا، هدف غایی آفرینش جهان است که از نخستین لحظه خلقت، در نظر باری تعالی بود (رساله سنهدرین، برگ ۹۸ ب).

همان‌طور که پیش از این نیز اشاره شد، درباره موضوع ماشیح و گئولا آیه‌های بسیاری وجود دارد. از بین آیه‌های گوناگونی که در این خصوص وجود دارند، می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

«حضرت یعقوب فرمود: ترکه^۲ (تادیب خداوند) از (فرزندان) پیهودا و عالمان دین از میان میان نسلش دور نخواهد شد تا زمانی که شیلو^۳ ظهور کند و جمیع امت‌ها (به ندای

۱. پیوست ب، مروری کلی بر مجموعه کتب مقدس یهود (تَنخ) داشته و به معرفی اجمالی آن می‌پردازد.

۲. واژه عبری که تورات مقدس در این آیه از آن استفاده کرده است، شیوط (שׂוּט) است که در لغت به معنای عصای سلطنت، ترکه تنبیه و سبط می‌باشد (حیییم، ۱۳۶۰: ۵۳۵).

۳. بر طبق نظر مفسرین یهود، از جمله رشی، شیلو (שׂיִלו) یکی از کنیه‌های منجی موعود و ماشیح، به معنای «فردی که ارجحیت‌ها از آن او است»، می‌باشد. رشی، مخفف اول کلمات «رینو شلومو بیصحاقي» (۱۱۰۵-۱۰۴۰ م.) مولف

توحیدی) وی گوش فرا دهند» (سفر پیدایش ۴۹:۱۰).

«خوشا به حال تمام افرادی که برای او منتظر باشند» (یشعیا ۳۰:۱۸).

«خداوند می‌فرماید بنابراین برای من منتظر باشید برای روزی که به عنوان گواه و شهادت به پا خیزم. چرا که حکم من جمع‌آوری امت‌ها است. زیرا در آن زمان به ملت‌ها زبان پاک و روشنی خواهیم داد تا جمیع ایشان نام خدا را بخوانند و یک دل و یک دوش او را عبادت نمایند» (صِفَنیا ۸:۳).

«هر چند او (ماشیح، در ظهورش) درنگ کند (اما) تو برای او منتظر باش چرا که به طور قطع (از آمدن) تاخیر نخواهد کرد»^۱ (حقوق ۲:۳).

«خداوند صاحب سپاهیان آسمان می‌فرماید: اینک من پیامبر خود را خواهم فرستاد ... و آن آقایی که شما طلب می‌کنید ناگهان به محرابش خواهد آمد و پیامبر عهدی که شما آرزو می‌کنید، اینک خواهد آمد» (ملاخی ۳:۱)

موضوع گئولا و ماشیح در نمازهای یهودیان نیز بازتاب بسیار چشم‌گیری دارد. این موضوع آن چنان در یهودیت محوریت دارد که یهودیان در یکی از اصلی‌ترین قسمت‌های نمازهای روزانه خود به نام لَحْش یا شَمُونِه عِسرِه، این چنین به درگاه خداوند استغاثه می‌کنند: «نهال بنده‌ات، داوید (ماشیح^۲) را بزودی شکوفا نما و پرچم عزت او را با نجات خودت بلندمرتبه و افزایشه نما، زیرا تمام روز به نجات تو امیدواریم و (برای آن) انتظار می‌کشیم» (حمامی لاله‌زار، ۱۳۸۲، ۹۶).

بنابر توضیح دانشمندان یهود، یکی از سه سوالی که بلافاصله پس از مرگ انسان از وی پرسیده می‌شود این است که آیا در طول حیات خویش، منتظر نجات بودی^۳؟ حتی برخی از

مهم‌ترین و مشهورترین تفاسیر بر تورات و تلمود است که تفاسیرات وی در بیشتر چاپ‌های تورات و تلمود انتشار یافته است. تفسیر رشی در مقایسه با تفسیر دیگر دانشمندان، بسیار مختصر و در عین حال جامع و روشن است. ۱. لازم به ذکر است که بنابر آموزه‌های یهودی، برای زمان ظهور دو حالت خاص در نظر گرفته می‌شود: اعتقاد بر این است که از همان ابتدای آفرینش خداوند نهایتاً زمانی را برای نجات بشریت در نظر گرفته است. اگر انسان‌ها از خود لیاقت نشان بدهند خداوند این زمان را تعجیل می‌کند و ظهور را سریع‌تر قرار می‌دهد وگرنه نهایتاً آن زمانی که خداوند در نظر گرفته، ظهور انجام خواهد پذیرفت. اگر انسان‌ها لیاقت نداشته باشند و ظهور منجی موكول بشود به آن زمان نهایی که خداوند در نظر گرفته، مراحل ظهور نیز خیلی آرام‌تر پیش می‌رود و درگیری‌ها، جنگ‌ها و مبارزات سخت‌تر خواهد شد (حمامی لاله‌زار، آبان ۱۳۸۶).

۲. واژه عبری که در متن نماز آمده است «داوید» می‌باشد. بر طبق اعتقاد یهود، ماشیح از نسل حضرت داوود (داوید) و حضرت سلیمان است.

۳. دو پرسش اولیه دیگر در خصوص داشتن صداقت در کسب و کار و تعیین زمان معین در شبانه روز برای آموزش فرایض مذهبی است.

مراجع و مفسرین، اصل ایمان به ظهور را قسمت تکمیل کننده اولین فرمانِ ده فرمان می‌دادند. بدین معنا که همان طور که هر فرد یهودی باید اعتقاد داشته باشد که خداوند وی را از سرزمین مصر خارج کرده است به همان نسبت باید ایمان داشته باشد که خداوند خالقش وی را دوباره نجات خواهد داد (شُوحط، ۱۹۹۲: م: ۱۸).

شرایط تسریع بخش در وقوع گئولا

با عنایت به این اصل که در یهودیت از منجی به عنوان «هدف آفرینش» و یا «لازمه رسیدن انسان به کمال» یاد می‌شود (حمای لاله زار، ۱۳۸۶)، پرواضح خواهد بود که تلاش‌ها و تاویل‌های بسیاری برای درک و توضیح شرایط تسریع بخش در وقوع گئولا صورت پذیرفته باشد. تورات شفاهی در این خصوص سنگ تمام گذاشته و در همین راستا به اجرای فرامینی توصیه می‌کند که از جهاتی، اصول کلی و همه جانبه یهودیت را در بر می‌گیرند. از جمله این فرامین، می‌توان به فرمان‌هایی همچون تیشووا^۱ (توبه)، اتحاد و همدلی بین اعضای جامعه، احسان و نیکوکاری (از جمله دادن صدقه) و نگهداری تقدس روز شبات^۲ (شنبه) اشاره کرد.

۱. تیشووا (توبه)

در دیانت یهود و در کتاب مقدس بارها درباره ارزش و اهمیت فوق‌العاده تیشووا تاکید شده است. اما آنچه که در اینجا برای ما اهمیت دارد ارتباط مابین این دستور مذهبی با تسریع در گئولا و ظهور منجی است:

«(تو) به (سوی) خدای خالقت بازخواهی گشت و به ندای او، مطابق تمام آنچه که من به تو امروز دستور می‌دهم، گوش فرا خواهی داد؛ تو و (همین طور) فرزندان با تمام قلبت و با تمام جانت» (سفر تثنیه ۳۰:۲).

تنها با این پیش فرض صریح است که تورات مقدس در ادامه، نجات نهایی را بشارت می‌دهد:

«آن‌گاه خداوند اسارت رفتگان تو را باز خواهد گرداند و بر تو رحم کرده (به سوی تو) بازگشته و خداوند خالقت، تو را از (میان) تمام اقوامی که در آنجا پراکنده است، جمع‌آوری خواهد کرد. حتی اگر پراکندگی تو (از نظر بُعد مسافت) در انتهای آسمان

۱. תשובה

۲. שבת

باشد، خداوند خالفت تو را از آنجا جمع آوری خواهد کرد و از آنجا تو را باز خواهد گرفت»
(همان ۴-۳۰:۳).

چنین سخنی در تلمود داریم:

«تَشووا کار عظیمی است زیرا نجات را نزدیک می‌کند» (گمارای یوما ۸۶ب). «زمان‌هایی که برای پایان سختی‌ها در نظر گرفته شده بود سپری گشت (اما ماشیح ظهور نکرد) و ظهور او تنها وابسته به تَشووای مردم و اعمال نیکی است که انجام دهند» (رساله سنهدرین، برگ ۹۷ب).

«ای نگهبان (یعنی خدا)! سرانجام شب چه خواهد شد؟ نگهبان گفت: صبح (یعنی نجات) فرا رسیده و همچنین شب (کیفر و مجازات برای ستمگران). اگر خواستار (نجات) هستید آن را طلب کنید. توبه کنید و بیايید» (یشعیا نبی ۱۲-۱۱:۲۱).

دانشمندان یهود تفسیر بسیار جالبی را برای تعبیر این عبارات کتاب مقدس ارائه داده‌اند: خداوند می‌فرماید که او آماده و در واقع بسیار مشتاق است که صبح آزادی فرا رسد. اما زمان آزادی چه موقع خواهد بود؟ هر وقت که خود انسان‌ها بخواهند. اگر آنها خواهان تسریع نجات هستند باید توبه کرده و بازگردند (شُوحط، ۱۹۹۲م: ۴۵).

به طور خلاصه می‌توان بهترین و مستقیم‌ترین روش برای تسریع ظهور را تَشووا در نظر گرفت به طوری که تَشووا باعث به وقوع پیوستن سریع گئولا خواهد شد. همان‌طور که حضرت داوود می‌فرماید:

«(همین) امروز (نجات خواهید یافت) اگر به ندای او گوش فرا دهید» (مزامیر ۷:۹۵).

۲. اتحاد و همدلی بین اعضای جامعه

هیچ پدری دوست ندارد شاهد درگیری بین فرزندان خویش باشد. چنانچه خداوند تبارک و تعالی را نیز همچون پدر آسمانی نسل بشر در نظر بگیریم،^۱ مسلماً خداوند نیز از دیدن اختلاف بین انسان‌ها که همچون فرزندان او قلمداد می‌شوند، خشنود نخواهد شد.^۲ خداوند این موضوع را صریحاً اعلام کرده است:

«قلب آنها (از یکدیگر) جدا و منفک است (لذا) اکنون مجازات خواهند شد»

۱. رک به سفر تثبیه، فصل ۱۴، آیه اول: «شما (به منزله) فرزندان خداوند خالقان هستید».

۲. خاطرنشان می‌سازد بنا بر اصل سوم ایمان یهود (پیوست الف)، خداوند جسم ندارد و هیچ‌گونه شابهتی نیز به جسم ندارد. لذا هدف از این تمثیل، صرفاً درک بیشتر عشق و محبت خداوند نسبت به بندگانش می‌باشد و لاغیر.

(هوشع نبی ۱۰:۲).

همین دیدگاه درخصوص علت اصلی تخریب معبد مقدس دوم نیز وجود دارد. گفته می‌شود در آن زمان، سطح دانش جامعه از تعلیمات تورات و به جا آوردن مراسم مذهبی بسیار بالا بود. پس به چه علت معبد مقدس تخریب شد؟ تلمود دلیل اصلی را وجود دشمنی بیهوده و عدم اتحاد و همدلی بین اعضای جامعه می‌داند (رساله یوما، برگ ۹ ب). لذا اگر دلیل اصلی تخریب معبد مقدس و آوارگی قوم یهود، دشمنی بیهوده بوده است، مطمئناً دوستی بین افراد جامعه و اتحاد آنان می‌تواند موجبات آبادی مجدد معبد مقدس و تحقق گئولای نهایی را فراهم آورد. حضرت یعقوب نیز قبل از فوت، اهمیت وجود اتحاد و همدلی را به فرزندان خود گوشزد می‌کند:

«یعقوب فرزندان خود را فراخواند و گفت: جمع شوید تا شما را از آنچه که در آینده برای تان اتفاق خواهد افتاد مطلع کنم» (سفر پیدایش ۴۹:۱).

به نقل از میدارش^۱، وی با بیان این کلمات، فرزندان خود را از هرگونه نفاق و دودستگی بر حذر داشت و به آنها اطلاع داد که به مجردی که گرد هم آیند و با هم متحد شوند، خداوند آنها را نجات خواهد داد.

نشانه‌های دیگری از لزوم حفظ اتحاد را می‌توان در سرتاسر کتاب مقدس از جمله میخا نبی (۱۳-۱۲:۲) و یحزقل نبی (فصل ۳۷، آیه ۱۵ به بعد) یافت.

۳. احسان و نیکوکاری

در میان کلیه عواملی که مشخصه زندگی اخلاقی هستند، اشتیاق شدید و وافر به کمک کردن به هموعانی که نیاز به مساعدت مادی و معنوی دارند، نقش بسیار برجسته و والایی را در فرهنگ یهود ایفا می‌کند (گهن، ۱۳۸۲: ۲۳۹). به طوری که تلمود از یک طرف، دادن صدقه و دستگیری از بیچارگان را از جهاتی، برابر با تمامی فرامین دیگر معرفی کرده (رساله باوابترا، برگ ۹ الف) و از طرف دیگر، خودداری از اجرای این عمل را همانند گناه کبیره بت پرستی قلمداد کرده است (رساله باوابترا، برگ ۱۰ الف). بی تردید در مورد ارزش فراتصور احسان و نیکوکاری در یهودیت می‌توان تا دنیا، دنیا است کتاب‌ها نوشت اما در اینجا ما توجه خود را

۱. میدارش اصطلاح کلی است و معمولاً به آن دسته از تعالیم دانشمندان دوره تلمود اشاره می‌کند که اغلب بحث و استدلال راجع به قوانین مذهبی (هلاخا) را تشکیل نمی‌دهند. در سال‌های پس از تدوین تلمود، بسیاری از این مطالب در مجموعه‌هایی تحت نام «میدراشیم» گردآوری شدند.

تنها به ارتباط احسان و نیکوکاری با گئولا معطوف می‌نماییم. اعمال حسنه و خدایسندانه طیف وسیعی از کارها را شامل می‌شود که شاید یکی از مهم‌ترین آنها، لزوم کمک به مستمندان و دادن صدقه که در لفظ عبری صداقا^۱ گفته می‌شود، باشد. البته معنای لغوی واژه صداقا در زبان عبری، به غیر از معنای نیکوکاری، احسان و صدقه، معانی دیگری همچون عدالت و صداقت نیز می‌دهد^۲ (حیییم، ۱۳۶۰، ش، ۴۵۷).

آیه‌های متفاوتی در کتاب مقدس وجود دارد که به ارتباط مستقیم و صریح «صداقا» با «گئولا» اشاره می‌کنند:

این چنین می‌فرماید خداوند: عدالت و انصاف را رعایت کنید و صدقا انجام دهید چرا که رهایی من و احسان من برای آشکار شدن، قریب الوقوع است (یشعیا نبی ۱:۵۶).
صیون^۳ با عدالت آزاد خواهد شد و افرادی که به سمت او باز خواهند گشت با صدقا (یشعیا نبی ۱:۲۷).

مشاهده می‌شود که با توجه به آیه‌های فوق، لیاقت نجات نهایی زمانی حاصل خواهد شد که افراد، خود را آراسته به انجام صدقا کرده باشند. یکی از اصول اعتقادی یهودیت در خصوص نحوه تعامل خداوند با بندگانش، اصل «میدا کینگد میدا»^۴ می‌باشد که معادل ضرب‌المثل «از هر دست بدهی از همان دست خواهی گرفت» در زبان فارسی است. بر طبق این اصل می‌توان چنین توضیح داد که ترحم ما بر فقیران و مستمندان، متقابلاً موجب برانگیخته شده رحمت ذات اقدس الهی شده و در نتیجه موجب تسریع وقوع گئولا خواهد شد.

۴. نگهداری تقدس روز شبات (شنبه)

حفظ تقدس روز شبات (شنبه) یکی از فرامینی است که بر نحوه اجرای صحیح آن، به کرات و به دفعات در کتاب مقدس تاکید شده است.^۵ نگهداری قوانین مربوط به تقدس روز

۱. וְצַדִּיקָא

۲. به عنوان نمونه ر.ک به رساله‌ی یواموت، برگ ۷۹الف که با اشاره به آیه سفر پیدایش (۱۸:۱۹) توضیح می‌دهد که واژه صدقا در آنجا به کلیه جنبه‌های نیکوکاری اشاره دارد. هارامبام درباره همان آیه توضیح می‌دهد که «ما باید درباره نیکوکاری به دیگران به نسبت دیگر فرامین بسیار کوشا باشیم چراکه نیکوکاری یکی از علامت‌های مخصوص نسل حضرت ابراهیم است» (Pliskin, 2004).

۳. اشاره به یهودیان.

۴. וְצַדִּיקָא דַּגְגָּמָהּ; معنای تحت‌اللفظی: پیمانۀ مقابل پیمانۀ.

۵. به عنوان چند نمونه ر.ک به سفر خروج (۱۶:۲۳)، همان (۲۰:۱۰)، همان (۳۱:۱۵)، همان (۳۵:۲)، سفر لاویان (۲۳:۳)، سفر تثئیه (۵:۱۴)، یشعیا نبی (۵۶:۲)، نحمیا نبی (۱۰:۱۴).

شبثات، یکی دیگر از فرامینی است که اجرای آن در خصوص تسریع گئولا مهم قلمداد شده است. به نقل از تلمود:

«اگر یهودیان دو شبثات رو طبق قوانین آن نگه دارند، بلافاصله نجات خواهند یافت»
(رساله شبثات، برگ ۱۱۸ ب).

حتی نظر دیگری در این خصوص وجود دارد که نگهداری تنها یک شبثات را نیز کافی قلمداد می‌کند:

«اگر یهودیان تنها یک شبثات را به طور صحیح و کامل نگه دارند، فرزند داوید (ماشیح) بی‌درنگ خواهد آمد.» (تلمود یروشلمی، رساله تعنیت، برگ ۲ الف).

میدرانش نظر مشابهی را برای نگهداری تنها یک شبثات بیان می‌کند و اجرای قوانین مربوط به شبثات را از جهاتی معادل نگهداری کل دستورات تورات مقدس می‌داند (شموت ربا ۲۵:۱۲). در انتهای این بخش باید خاطر نشان ساخت که به غیر از فرامینی که مورد اشاره قرار گرفت، فرامین دیگری نیز (همانند فراگیری و آموزش تورات مقدس، ایمان و اعتقاد به همراه انتظار برای ظهور...) وجود دارند که به اعتقاد دانشمندان یهود اجرای آنها می‌تواند باعث تسریع گئولا شود.^۱

رخدادهای پیش و پس از گئولا

یکی از جذاب‌ترین حوزه‌های مطالعاتی مربوط به منجی موعود و نجات‌نهایی در تمام ادیان، رخدادهای پیش و پس از آن می‌باشد. در یهودیت نیز به این دو مقوله به اندازه کافی توجه مبذول شده است. در ادامه، این مبحث را در دو قسمت جداگانه و مجزای رخدادهای پیش از گئولا و رخدادهای پس از گئولا مورد بررسی قرار می‌دهیم.

۱. رخدادهای پیش از گئولا

دوره نزدیک به ظهور ماشیح، «عیقووت ماشیح»^۲ نامیده می‌شود. نحوه توصیف دانشمندان یهود از دوره عیقووت ماشیح خود به تنهایی می‌تواند تصویر کلی از آنچه که برای این ایام پیش‌بینی شده، در ذهن القا نماید. دانشمندان یهود در گفتارهای خود به کرات به «دردهای زایمان» دوره ماشیح که بسیار سخت و شدید خواهند بود اشاره کرده‌اند. بدین معنا

۱. به عنوان نمونه: رک به شموت ربا ۲۵:۱۲؛ زوهر، ج ۳، ۲۷۰ الف و ۱۷۸ ب؛ دواریم ربا ۶:۷؛ برشیت ربا ۶۳:۸.

۲. עיקבות המשיח.

که همانطور که قبل از تولد نوزاد، مادر درد و رنج بسیاری را تحمل می‌کند، به همان‌گونه نیز ظهور ماشیح با سختی‌ها و مشقات طاقت‌فرسایی همراه خواهد بود. با توجه به این اصل که تاریکی و سیاهی شب، دقیقاً قبل از طلوع فجر به حداکثر میزان خود می‌رسد، در دوره عیقووت ماشیح نیز آشفتگی و فساد در جهان به حد اعلی خود خواهد رسید و مشکلات و سختی‌ها، زندگی را تقریباً غیر قابل تحمل خواهد نمود (کهن، ۱۳۸۲، ۳۵۴).

تلمود ویژگی‌های دوره عیقووت ماشیح را این چنین پیش‌گویی می‌کند: کاهش در جمعیت عالمان دینی، ازدیاد مصائب و احکام سخت، قحطی‌ها و جنگ‌های شدید، منفور شدن افراد خداترس، تبدیل شدن مراکز علمی به مکان‌های عیش و نوش، از دست رفتن حقیقت، بی‌احترامی جوانان به پیران، رودروری دختر با مادر و عروس با مادر شوهر و پررو و گستاخ شدن شدید مردم دوره (رساله سنهدرین، برگ ۹۷ الف و رساله سوطا، برگ ۴۹ ب).

دردهای دوره ماشیح، در زبان عبری «جوله هَماشیح» نامیده می‌شود. اما چرا این دوران با این عنوان، نامیده شده است؟^۱ یکی از دانشمندان یهود در این باره توضیح و تمثیل بسیار جالبی ارائه می‌کند. بر طبق توضیح ایشان در آستانه حضور ماشیح، طنابی به دست خداوند خواهد بود که همگان آن طناب را با دست خود گرفته‌اند. خداوند طناب را به شدت تکان می‌دهد (اشاره به وقوع سختی‌ها و شدائد دوران ظهور ماشیح). در این حین آن افرادی که از ایمان قوی برخوردارند با تقویت ایمان خود و اعتماد به آفریدگار خویش، با دست خود، آن طناب را محکم می‌گیرند و آن را رها نمی‌کنند اما آن دسته از افراد کم‌ایمان، پیش خود می‌گویند چرا خداوند باید طناب را این‌گونه و با شدت تکان دهد؟ پس چه بسا خود او نیز راضی به ممارست ما نباشد. لذا این دسته از افراد، آن طناب ایمان و توکل به خداوند را در نهایت و قبل از ظهور ماشیح از دست خود رها می‌کنند. به همین شکل، رنج‌ها و سختی‌ها در دوران عیقووت ماشیح به اوج خودش می‌رسد به طوری که گویی خداوند در خواب می‌رود، عدالت به طور کامل از این جهان رخت می‌بندد و برخی از افراد نسبت به نظارت کامل خداوند و عدالت او در ذهن خویش دچار شک و تردید می‌شوند. پیروزی ظاهری شریکان همین شک و تردید را

۱. חבלי המשיח. واژه چول (חבל) در لغت به معنای درد (زایمان) است. اما در زبان عبری، همین کلمه، معنای طناب و ریسمان نیز می‌دهد. در زبان عبری واژه‌های دیگری نیز وجود دارند که معنای درد و رنج را بدهند (مانند کیتو-כיתו). پس چرا برای اشاره به دردهای دوران پیش از ماشیح، واژه چول از بین واژه‌های موجود انتخاب شده است؟

دو چندان می‌کند اما آن فردی که ایمان خود را در چنین مواقع خطیر حفظ کند و دست از ایمان خود نکشد، در نهایت با چشمان خود شاهد نجات خواهد بود.

به اعتقاد دانشمندان یهود، بزرگ‌ترین آزمایش در دوران عیقوقوت ماشیح، سنجش ایمان انسان خواهد بود. در تلمود بحثی مطرح شده است که اگر قرار باشد عصاره تمامی فرامین الهی و انتظار خداوند از نوع بشر را تنها در یک مورد خلاصه کرد، آن چه چیزی می‌تواند باشد؟ خود تلمود به پرسشی که مطرح می‌کند، این‌گونه پاسخ می‌دهد: «ایمان». تلمود برای نظر خود به آیه‌ای از کتاب حبقوق نبی^۱ استناد می‌کند که می‌فرماید:

«شخص صدیق با ایمان خود زندگی می‌کند» (حبقوق نبی ۲:۴).

بدین معنا که داشتن ایمان به تنهایی کافی نیست بلکه فرد باید با ایمان خود «زندگی» کند^۲ (محببتی مقدم، ۱۳۹۵ ش، ص ۷).

تنها با سلاح ایمان می‌توان دردها و رنج‌های قبل از ظهور ماشیح را تحمل کرد.

«زمانی که شاهد نسل رو به زوال رفته و منحرفی هستی، به او امید داشته باش... زمانی که شاهد نسلی هستی که زیر بار سختی‌ها و مصائب کمر خم کرده است، برای او منتظر باش» (رساله سنهدرین، برگ ۹۸ الف).

به طور کلی داشتن ایمان راسخ به خداوند و همچنین مشغول شدن به اعمال نیک و حسنه و مطالعه و آموزش تورات از مواردی است که در رهایی از عذاب‌های دوران قبل از ظهور، به شدت مورد تأکید قرار گرفته است.

در انتهای این بخش باید خاطر نشان ساخت که در منابع یهود بعضاً به نشانه‌های مسرت بخش در رابطه با زمان قبل از آمدن ماشیح نیز اشاره شده است (شوجط، ۱۹۹۲ م: ص ۳۴). به عنوان مثال «پیشرفت و راحتی نسبتاً زیاد مردم دنیا» و «باز شدن دروازه‌های عقلانی در بالا و چشمه‌های حکمت در پایین»، بخشی از این علائم امیدوار کننده است (رساله سنهدرین، برگ ۹۷ الف؛ شیره‌شیریم ربا ۲:۲۹؛ زوهر، ج ۱، برگ ۱۱۷ الف).

۱. حبقوق نبی در حدود ۲۵۰۰ سال قبل می‌زیسته و از پیامبران بنی‌اسرائیل است که آرامگاه ایشان در ایران و شهر تویسرکان از توابع همدان جای دارد.

۲. کتاب مقدس بارها در مورد ضرورت ایمان صحبت کرده است. از جمله: «امیدت را بر خدا بگذار تا او روزی‌ات را بدهد» (مزامیر ۵۵:۲۳)؛ «من به احسان تو توکل کرده‌ام، شاد خواهد شد جانم به نجات تو» (همان ۱۳:۶) و «خدایا به تو امید بسته‌ام، هرگز شرمنده نخواهم شد» (همان ۳۱:۲).

۲. رخدادهای پس از گئولا

انبیای بنی اسرائیل به کرات به «روزهای آخر» که هنوز فرا نرسیده است، اشاره کرده‌اند که در نهایت با معجزات و کرامات بسیاری همراه خواهد بود. به طوری که تمام معجزات و عجایبی که در هنگام خروج بنی اسرائیل از مصر به وقوع پیوست^۱، در مقایسه با معجزاتی که پس از گئولا رخ می‌دهد، ناچیز شمرده می‌شود. همانطور که بیرمیای نبی می‌فرماید:

«بنابراین خداوند می‌فرماید ایامی خواهد رسید که دیگر نمی‌گویند، سوگند به خدای جاویدی که بنی اسرائیل را از مصر خارج کرد بلکه (به جای این گفته می‌شود): سوگند به خدای جاویدی که (بنی اسرائیل را از پراکندگی) خارج ساخت و نسل بنی اسرائیل را از سرزمین‌های شمالی و از تمام سرزمین‌هایی که به آنجا رانده شده بودند، بازگرداند.» (بیرمیا نبی ۲۳:۹۸).

با توجه به حجم عظیمی از آیه‌هایی که در تنخ درباره رخدادهای پس از گئولا وجود دارد، کاملاً انتظار می‌رود که دانشمندان یهود توضیحات بسیاری را در این مورد ارائه داده باشند. تلمود و کتاب‌های موخر، مملو از تفسیرات و توضیحات گوناگون مربوط به رخدادهای پس از گئولا می‌باشد. در این بخش، به طور کلی و با پرهیز از جزئیات موجود، به بررسی وقایع پس از گئولا همچون برقراری صلحی پایدار و جهان شمول، فراگیر شدن ایمان به خداوند و شناخت او، زنده شدن مردگان و تجدید بنای بت‌همیقداش (معبد مقدس) پرداخته خواهد شد.

الف) برقراری صلحی پایدار و جهان شمول

صلحی پایدار و بین‌المللی، یکی از آرزوهای دیرین بشر و خواسته هر انسان خداپرست فرهیخته‌ای است. چنانچه دلیل واقعی جنگ‌های بشر را زیاده‌خواهی و کج‌فهمی در نظر بگیریم بدیهی خواهد بود که با ظهور ناجی، این موارد از دنیای بشر رخت خواهد بست. برقراری مسالمتی فراگیر و پایان هر گونه جنگ و خشونت، به طرز چشمگیری در نبوت‌های پیامبران بنی اسرائیل مربوط به دوران ماشیح به چشم آمده و خوش می‌درخشد:

«... و من کمان (و کلیه ادوات) جنگی را نابود خواهم ساخت و او (ماشیح) از صلح با امت‌ها صحبت خواهد کرد...» (زخریا نبی ۹:۱۰).

«... کمان و شمشیر و جنگ را از روی زمین نابود خواهم ساخت...» (هوشع نبی ۲:۲۰).
«... و آنها (اقوام روی زمین) شمشیرهای خویش را به گاواهن شکسته و نیزه‌های خود را

۱. رک به سفر خروج، فصل هفتم به بعد.

به قیچی‌های باغبانی (مبدل خواهند نمود)، هیچ ملتی بر ملت دیگر شمشیر نخواهد کشید و دیگر (هیچ امتی) جنگ نخواهند آموخت» (یشعیا نبی ۲:۴).

آیات دیگری نیز وجود دارد که این صلح و مسالمت را حتی به دنیای حیوانات نیز بسط داده و از همزیستی مسالمت‌آمیز حیوانات اهلی و وحشی در کنار یکدیگر صحبت می‌کنند (به عنوان مثال ر.ک به یشعیا نبی ۹-۱۱:۶ و ۶۵:۲۵).

ب) فراگیر شدن ایمان به خداوند و شناخت او

متأسفانه حتی در عصر حاضر تعدادی از انسان‌ها به خداوند یا اصلاً ایمان ندارند و یا ایمان آنها کامل نیست. به اعتقاد یهود پس از ظهور ماشیح، خدایپرستی در جهان گسترده شده و تمام انسان‌ها، خداوند را خواهند شناخت. نه تنها این، بلکه درک الاهیات به شدت گسترده‌تر شده و شناخت از خداوند بسیار والاتر خواهد شد به گونه‌ای که دنیا شاهد درک الاهیات به صورت کاملاً واضح خواهد بود:

«در آن هنگام) خداوند بر کل زمین حکومت خواهد کرد. در آن روز خداوند یکتا و نامش یکتا خواهد بود.» (زخریا نبی ۱۴:۹).

«و پس از این (وقایع مربوط به گنولا)، این‌گونه خواهد شد که روح (نبوت) خود را بر کل بشر جاری خواهیم ساخت و پسران و دختران شما نبوت خواهند نمود...» (یوئل نبی ۳:۱).

«چرا که در آن هنگام به ملت‌ها، زبان واضح و روشنی برگشت خواهیم داد تا همه آنها نام خداوند را صدا کنند و او را یکپارچه عبادت نمایند» (صفنیا نبی ۳:۹).

«دیگر فردی به همنوعش و فردی به برادرش این چنین نمی‌گوید که خدا را بشناس چرا که خداوند می‌فرماید همگی آنها از کوچک‌ترین تا بزرگ‌ترین، مرا خواهند شناخت...» (بیرمیا نبی ۳۱:۳۳).

«جلال خداوند آشکار خواهد شد و تمام افراد بشر متوجه خواهند شد که دهان خداوند سخن گفته است» (یشعیا نبی ۴۰:۵).

«... چرا که همانند آنها که دریا را پوشانیده‌اند، همین‌گونه نیز زمین از دانش و شناخت خداوند مملو خواهد شد» (یشعیا نبی ۱۱:۹).

«چرا که زمین از شناخت و درک جلال خداوند همانند آبهایی که دریا را پوشانیده‌اند، پر خواهد گشت» (حقوق نبی ۲:۱۴).

ج) زنده شدن مردگان

رستاخیز مردگان، اصل سیزدهم از اصول اعتقادی ایمان یهود است که پس از ظهور منجی

عملی خواهد شد. هر چند درباره این که پس از گذشت چه مدت زمان از ظهور ماشیح، مردگان زنده خواهند شد، نمی توان به قطعیت سخن گفت اما در وقوع آن به عنوان آخرین مراحل گئولا، جای هیچ گونه شک و تردیدی وجود ندارد. آیه های بسیاری در تنخ به موضوع زنده شدن مردگان در آینده اشاره دارند:

«بسیاری از افرادی که در خاک زمین خفته اند، بیدار خواهند شد^۱...» (دانیال نبی ۱۲:۲).
«مردگان تو زنده خواهند شد... ای خفتگان در خاک! بیدار شوید و ترنم کنید...» (یشعیا نبی ۲۶:۱۹).

اعتقاد بر این است که عادلان و نیکوکارانی که شایستگی دوباره زنده شدن را کسب نمایند، پس از رستخیز مردگان، دیگر به خاک باز نخواهند گشت و به عبارت دیگر، زندگی پس از رستخیز، بی پایان خواهد بود.

د) تجدید بنای بیت همیقداش (معبد مقدس)

معبد مقدس یا همان بیت همیقداش در لفظ عبری، واقع در شهر اورشلیم (بیت المقدس) تا به حال دوبار ساخته و ویران شده است. بنای مجدد شهر مقدس اورشلیم و آباد شدن دوباره بیت همیقداش برای سومین بار و به شکل ابدی، از جمله مواردی هستند که به اعتقاد یهودیت، بدون هیچ گونه تردیدی، با ظهور ماشیح عملی خواهند شد:

«محبوب خداوند نزد وی با اطمینان ساکن خواهد شد، همیشه وی را مورد حفاظت قرار خواهد داد و مابین کتف هایش ساکن خواهد شد» (سفر تثنیه ۳۳:۱۲).

بر طبق نظر مفسرین، هر قسمت از این آیه به ترتیب به معبد اول، دوم و سوم اشاره می کند.
«(من، خداوند)، خانه مقدس خویش را در میان آنها تا به ابد قرار خواهد داد» (یحزقل نبی ۳۷:۲۶).

«خداوند اورشلیم را آباد خواهد کرد» (مزامیر داوود ۱۴۷:۲).

به غیر از موارد اشاره شده، رخدادهای دیگری همچون پایان پراکندگی بنی اسرائیل،^۲ نابود

۱. دانشمندان یهود استفاده از لفظ «بسیاری» به جای «همه» را این گونه توضیح داده اند که برخی از افراد، همچون آنانی که اهل ربا و نزول هستند، شایستگی زنده شدن در هنگام رستخیز را نخواهند داشت.

۲. به عنوان نمونه رک به سفر تثنیه (۳۰:۳-۴)؛ یشعیا نبی (۴۳:۵-۶)، همان (۱۱:۱۱-۱۲)؛ یحزقل نبی (۳۷-۲۰:۳۲)، همان (۲۰:۴۰-۴۲)، همان (۳۹:۲۵)، همان (۲۹-۳۹:۲۷)، همان (۲۵-۳۶:۲۲)؛ یرمیا نبی (۸-۲۳:۷)؛ عاموس نبی (۱۵-۹:۱۴) و مزامیر داوود (۱۴۷:۲).

شدن غریزه بد و به طبع آن پایان بدی و گناه،^۱ شفای همگی بیماران،^۲ از بین رفتن مرگ و میر^۳ و فراوانی برکت و محصولات کشاورزی،^۴ از دیگر رخدادهایی است که در منابع یهود از آن یاد شده است.

در پایان ذکر یک نکته بسیار ضروری است. در دیانت یهود، همان طور که هارامبام صریحاً در یکی از کتاب‌های خود بیان می‌کند، اشتیاق برای ظهور منجی، به هیچ عنوان به خاطر سلطه‌جویی در دنیا، حکمرانی بر سایر ملت‌ها و یا غوطه‌ور شدن در لذات مادی و دنیوی نیست.^۵ بلکه دلیل این امید و انتظار، انجام صحیح فرامین الهی، بدون اذیت و آزار دیگران است. امید به روزی که صادقان و صالحان بدون هر گونه اذیت و آزار بدان‌دیشان، گرد هم آیند و حکمت، بصیرت و حقیقت بر تمام گیتی مستولی شود، جوهره اصلی انتظار ظهور را در دیانت یهود شکل داده است.

نتیجه‌گیری

در دیدگاه یهود، خداوند کمال مطلق است و روح آدمی به عنوان شمه‌ای از وجود الهی در پی کمال مطلق است، لذا وجود منجی، لازمه رسیدن انسان به کمال است. دیانت یهود ارزش فوق‌العاده‌ای برای جایگاه گنولاقائل است به طوری که اعتقاد به منجی و لزوم انتظار، یکی از واجبات مسلم دینی بوده و جزو اصول سیزده‌گانه اعتقادی یهود قلمداد می‌شود. بر طبق گفته یکی از دانشمندان تلمودی، کلیه پیامبران بنی اسرائیل درباره ماشیح نبوت نموده‌اند. ذات اقدس پروردگار، زمان نهایی ظهور را پیشاپیش در نظر گرفته است که اگر انسان‌ها از

۱. به عنوان نمونه رک به زخریا نبی (۱۳:۲)؛ ملاخی نبی (۳:۱۹)؛ بیرمیا نبی (۵۰:۲۰)؛ یسعیا نبی (۶۰:۲۱) و یحزقل نبی (۳۷:۲۳).

۲. به عنوان نمونه رک به یسعیا نبی (۶-۵:۳۵) و برشیت ربا (۲۰:۵).

۳. به عنوان نمونه رک به یسعیا نبی (۵۲:۸).

۴. به عنوان نمونه رک به یسعیا نبی (۵۱:۳)؛ عاموس نبی (۹:۱۳)؛ یحزقل نبی (۳۰-۲۹:۳۶)؛ رساله شبات (برگ ۳۰ ب) و رساله کتووت (برگ ۱۱۱ ب).

۵. یادآور می‌شود اندیشه‌های محکوم صهیونیستی به هیچ‌عنوان نباید به عنوان آموزه‌های دیانت یهود در نظر گرفته شود. نباید فراموش کرد که اصولاً صهیونیست یک حزب سیاسی است و نه حزب مذهبی. اعمال و اندیشه‌های این حزب در بسیاری از موارد، با آموزه‌های کتاب مقدس و دیانت یهود در تقابل و تضاد آشکار است به طوری که به گواه تاریخ، اولین مخالفین رسمی و جدی صهیونیست‌ها، از میان خود یهودیان بوده‌اند. امروزه نیز کلیمیان با عملکرد صهیونیست‌ها کاملاً مخالف بوده و اعمال آنها را همواره محکوم نموده و مورد نکوهش قرار می‌دهند. به فرموده معمار کبیر انقلاب اسلامی، امام خمینی علیه السلام: «ما حساب جامعه یهود را از حساب صهیونیسم و صهیونیست‌ها جدا می‌دانیم و آن‌ها (صهیونیست‌ها) جزء اهل مذهب اصلاً نیستند».

خود لیاقت نشان دهند ظهور منجی می تواند سریع تر محقق شود. در آموزه های یهود، تشووا (توبه)، اتحاد و همدلی بین اعضای جامعه، احسان و نیکوکاری و همین طور نگهداری تقدس روز شبات (شنبه) از جمله شرایط تسریع بخش در وقوع گئولا شمرده شده اند. در منابع یهود رخدادهای پیش از گئولا عموماً وقایع تلخ و مشقت باری می باشد، هر چند باریکه هایی از دلگرمی نیز گاهاً در آن ملاحظه می شود. اما هر چه قدر رخدادهای پیش از گئولا به طور کلی موجب نگرانی می شود، رخدادهای پس از آن، سراسر شامل نبوت های هیجان انگیز و آرامش بخش است. برقراری صلحی پایدار و جهان شمول، فراگیر شدن ایمان به خداوند و شناخت او، زنده شدن مردگان، نابود شدن غریزه بد و به طبع آن پایان بدی و گناه، شفای همگی بیماران و از بین رفتن مرگ و میر، تنها بخشی از نبوت های موجود در کتاب مقدس درباره رخدادهای پس از گئولا را تشکیل می دهد.^۱

پیوست الف: سیزده اصول ایمان یهود

در میان مجموعه دستورها و فرمان های دینی یهود، موارد خاصی به چشم می خورد که نقش اساسی تری در ایمان و اعتقاد مذهبی داشته و نادیده گرفتن آنها موجب تزلزل کل ساختار ایمان یهودی می شود. بسیاری از علمای یهود در بررسی دقیق تورات، تلمود و فرمان های دینی سعی بر آن داشته اند که پایه های اساسی «ایمان» را یافته و دسته بندی کنند. هارامبام این اصول را در سیزده بند، دسته بندی و تفکیک نموده است (حماسی لاله زار و همکاران، ۱۳۹۵، ج ۱، ص ۱).

سیزده اصل ایمان یهود عبارتند از:

۱. خداوند متبارک، موجود (حاضر) و ناظر است.
۲. او واحد و یکتا است.
۳. او جسم ندارد و شباهتی هم به جسم ندارد.
۴. او مُقدم بر هر موجود قدیمی در جهان است.
۵. عبادت موجودی به غیر از او جایز نیست.
۶. او از نیت و افکار انسان ها آگاه است.

۱. نگارنده وظیفه خود می داند از «جناب حاخام دکتر یونس حماسی لاله زار»، رهبر دینی محترم کلیمیان ایران که علی رغم مشغله فراوان، با بازبینی این نوشتار، نگارنده را از پیشنهادات و نظرات گران بهای خود بهره مند و مفتخر ساختند، کمال تشکر و سپاس گذاری را داشته باشد.

۷. نبوت حقیقت دارد.
۸. حضرت موسی (ک) به لحاظ نبوت از دیگر انبیای بنی اسرائیل برتر است.
۹. تورات مقدس از آسمان (از جانب خداوند) وحی شده است.
۱۰. تورات در هیچ زمانی تغییر نیافته و نخواهد یافت.
۱۱. خداوند، شریبان را مجازات خواهد کرد و پاداش و اجر نیکوکاران را خواهد پرداخت.
۱۲. ماشیح پادشاه (منجی جهان) خواهد آمد.
۱۳. مُردگان در آینده زنده خواهند شد.

پیوست ب: مجموعه کتب مقدس یهود (تَنخ)

مجموعه کتب مقدس یهود که به اختصار «تَنخ» نامیده می‌شود، دربردارنده کتاب‌هایی است که از طریق حضرت موسی (ک) و دیگر پیامبران الهی به دست یهودیان رسیده و ریشه‌هایی بس عمیق در روح و روان این ملت دارند، به حدی که شالوده و اساس معتقدات اخلاقی، رسوم اجتماعی و ایمان یهودیت را تشکیل داده و بدون آنها، زندگی و حیات دینی مفهومی ندارد. همه مطالب این کتاب‌ها و حتی نحوه جمله‌بندی، گزینش واژه‌ها، حروف و غیره را خداوند متعال به انبیا الهام فرموده است (حماسی لاله‌زار و دیگر همکاران، ۱۳۹۵: ج ۱، ص ۹).

تَنخ یا کتب مقدس یهود، مجموعه‌ای ۲۴ جلدی و دارای بخش‌های زیر است: تورا (تورات)، نویئیم (انبیا) و کتوبیم (مکتوبات).

الف) تورا (تورات)

تورات به معنای شریعت یا قانون و مهم‌ترین قسمت تنخ و متشکل از ۵ سفر (جلد) است: ۱. پرشیت (پیدایش)، ۲. شموت (خروج)، ۳. وبیقرا (لاویان)، ۴. بمیدبار (اعداد)، ۵. دواریم (تثنیه). تورات با آفرینش جهان آغاز می‌شود و با رحلت حضرت موسی (ک) پایان می‌یابد. همه دستورها و فرمان‌هایی که یک یهودی موظف به اجرای آنها است، از تورات نشأت گرفته‌اند (در مجموع: ۶۱۳ فرمان). تورات که دارای ۵۸۴۵ پاسوق (آیه) و ۵۴ پاراشا (بخش) است را حضرت موسی (ک) به بنی اسرائیل طی ۴۰ سال اقامت در بیابان آموزش داد.

ب) نویئیم (انبیا)

دومین قسمت از تنخ و شامل ۸ جلد است. نویئیم به معنای انبیا و متشکل از نبوت

پیامبرانی است که پس از درگذشت حضرت موسی (ک) تا اوایل آبادی معبد دوم بیت المقدس، در مدتی نزدیک به هزار سال، به هدایت و ارشاد مردم براساس دستورات تورات پرداخته‌اند.

۱. یهوشووع (یوشع): با نبوت یهوشوع و ورود بنی اسرائیل به سرزمین مقدس شروع می‌شود و تاریخچه ملت یهود را پس از آن بیان می‌کند.

۲. شوفطیم (داوران): از رخداد‌های زمان داورانی چون دوورا، گیدعون و شیمشون که پس از یهوشووع رهبری مردم را به عهده گرفتند، سخن می‌گوید.

۳. شموتل (سموئیل نبی): این کتاب، دوران پس از شوفطیم را در بردارد. آغاز آن با رهبری ۴۰ ساله «علی کهن گادول» بر بنی اسرائیل است که پس از وی شموتل نبی این وظیفه را بر عهده می‌گیرد. همچنین در این کتاب از گزینش شائول به نام اولین پادشاه بنی اسرائیل و سلطنت حضرت داوود سخن می‌رود.

۴. ملاخیم (پادشاهان): با شرح دوران پادشاهان بنی اسرائیل پس از داوود یعنی از سلطنت حضرت سلیمان آغاز شده و تا خرابی معبد مقدس اول به دست نیوخد نصر (پادشاه بابل) ادامه دارد. سلیمان پادشاهی عاقل، دادگستر و عادل است که معبد مقدس اول را که پدرش داوود طراحی کرده بود، بنا می‌کند.

۵. یسعیا (اشعیا نبی): از پیامبران بنی اسرائیل است که با زبانی فصیح به نصیحت، توبیخ و ارشاد بنی اسرائیل می‌پردازد.

۶. ییرمیا (ارمیا نبی): همزمان با دوران خرابی معبد مقدس اول می‌زیست. او به ارشاد بنی اسرائیل پرداخته، آنها را به توبه از راه‌های اشتباه خود و برگشت به خداوند فرا می‌خواند. وی خرابی معبد مقدس اول را پیش بینی کرده و در مورد آن مرثیه سرود.

۷. یحزقیل (حزقیال نبی): این نبی را بخت النصر به اسارت بابل درآورد. او در آنجا از یک سو، به تبلیغ و ارشاد در راه خداوند و توبیخ مردم به سبب اعمال ناپسندشان همت می‌کرد و از سوی دیگر، به تجدید روحیه و قوت قلب دادن به افرادی که بر اثر شکست و اسارت، روحیه و امید خود را از دست داده بودند، می‌پرداخت.

۱۰۹ ۸. (کتاب دوازده گانه): دارای نبوت ۱۲ تن از پیامبران بنی اسرائیل است که به علت کم‌حجمی آنها در یک جلد گردآوری شده و شامل نبوت‌های پیامبرانی همچون هوشیعی، یوتل، عاموس، عوودیا، یونا (یونس)، میخا، ناحوم، حبقوق، صفنیا، حگی، زخریا (زکریا) و ملاخی است.

۹. حقوق نبی در حدود ۲۵۰۰ سال قبل می‌زیسته و از پیامبران بنی‌اسرائیل است که آرامگاه او در ایران و شهر تویسرکان از توابع همدان جای دارد. ملاخی نبی، آخرین پیامبر بنی‌اسرائیل است که در حدود ۲۴۰۰ سال پیش در اوایل آبادی معبد دوم بیت‌المقدس می‌زیسته است. او در نبوت‌های خود به انجام دادن صحیح فرمان‌های الهی و به یاد داشتن و آموزش تورات تأکید دارد.

ج) کتوبیم (مکتوبات)

به سومین بخش تنخ گفته می‌شود که شامل ۱۱ کتاب است:

۱. تهیلیم یا کتاب مزامیر حضرت داوود: دارای ۱۵۰ فصل و بیشتر آنها از نبوت‌های حضرت داوود است. در نمازهای یهودیان فصولی از مزامیر داوود گنجانده شده است. در میان کتاب‌های تنخ پس از تورات، تهیلیم بیشتر از کتب دیگر مورد مطالعه و علاقه مردم است. مزامیر حضرت داوود از چنان تنوع بیانی و موضوعی برخوردار است که هر نیاز و خواسته‌ای را برآورده می‌سازد (حکاکیان، ۱۳۸۸ ش).

۲، ۳ و ۴. سه کتاب میشله (امثال سلیمان) قوهلیت (جامعه) و شیرهشیریم (سرود سرودها): از نبوت‌های حضرت سلیمان هستند که وی در دو کتاب اول، بیشتر به نکات اخلاقی و عبرت آموز می‌پردازد و در کتاب سوم (شیرهشیریم)، بحثی عرفانی بین بنی‌اسرائیل و خداوند بیان می‌شود.

۵. کتاب ایوب: از زندگی ایوب، آزمایش‌ها و بحث‌های او و دوستانش درباره علت عذاب‌هایی که انسان در طول حیاتش متحمل می‌شود، سخن می‌گوید.

۶. کتاب روت: گرایش یک زن بت‌پرست (روت) به راه خداوند و پایداری او را در این مسیر توضیح می‌دهد. این زن با ایمانی راسخ مشکلات را تحمل می‌کند و سرانجام از روت، خاندان داوود پدید می‌آید.

۷. إخا (مراثی ارمیا نبی): پیش‌بینی و مراثی بیرمیای نبی در مورد خرابی معبد اول بیت‌المقدس است.

۸. کتاب استریا مگیلت استر: از زندگی یهودیان در ایران و زمان پادشاهی خشایارشا (حدود ۲۴۰۰ سال پیش) همراه با توطئه هامان - نخست‌وزیر وقت مشرک و بت‌پرست - علیه یهودیان سخن می‌گوید. آرامگاه استر و مردخای در ایران و در شهر همدان جای دارد.

۹. کتاب دانییل (دانیال نبی): از پیش‌بینی‌های دانیال، نبوت‌های او به هنگام اسارت

یهودیان در بابل و شکست حکومت بابل به دست داریوش (پادشاه ایران) تشکیل شده است. آرامگاه دانیال نبی در شهر شوش استان خوزستان ایران قرار دارد.

۱۰. کتاب عزرا- نِجْمِیا: به ذکر اعمال این دو پیامبر در ارشاد مردم و بازگشت یهودیان به یاری کورش به سرزمین مقدس و ساخت معبد دوم بیت المقدس به مدد کورش و داریوش دوم که هر دو از پادشاهان ایران بودند، می پردازد.

۱۱. کتاب دیوره هیامیم (تواریخ ایام): شجره نامه بنی اسرائیل را از حضرت آدم تا اوایل آبادی معبد دوم بیت المقدس دربردارد و برخی از وقایع زمان پادشاهان را نیز شرح داده است (انجمن کلیمیان تهران، ۱۳۹۵).

منابع

- کتاب مقدس (تفاسیر موجود بر کتاب مقدس از جمله رشی و میدراش).
- تلمود.
- اشتاین، سالتز (۱۳۸۳)؛ *سیری در تلمود*، مترجم: طالبی دارابی، باقر؛ قم: مرکز مطالعات و تحقیقات ادیان و مذاهب.
- حکاکیان، سلیمان (۱۳۸۸ ش)؛ *مزامیر حضرت داوود (فارسی-عبری)*؛ تهران: انجمن کلیمیان تهران.
- حمامی لاله‌زار، یونس (۱۳۸۲ ش)؛ *نیایش روزانه یهود: سیدوریشاریم (کتاب نماز یهودیان)*؛ تهران: انجمن کلیمیان تهران.
- حمامی لاله‌زار، یونس، آبایی، آرش، حکاکیان، سلیمان و ستاره‌شناس، رامین (۱۳۹۵ ش)؛ *فرهنگ و بینش یهود (۱) و (۲)*؛ چاپ ششم؛ تهران: انجمن کلیمیان تهران.
- حییم، سلیمان (۱۳۶۰ ش)، *فرهنگ عبری-فارسی*؛ تهران: انجمن کلیمیان تهران.
- شرودر، جرالڈ (در دست چاپ)؛ *علم الهی*، ترجمه: محبتی مقدم، امید؛ قم، دانشگاه ادیان و مذاهب.
- شوْخط، عیمانوئل (۱۹۹۲ م)، *موضوع ماشیح و دوره گئولا در پرتو قوانین و اعتقادات یهود*، ترجمه: یعقوب یروشلمی؛ میلان، ایتالیا: NMM.
- کتاب مقدس (تَنخ).
- گُهن، آبراهام (۱۳۸۲ ش)، *گنجینه‌ای از تلمود*، ترجمه از متن انگلیسی: گرگانی، امیر فریدون، ترجمه و تطبیق با متون عبری: نتنالی، یهوشوع؛ تهران: اس‌اطی‌ر.
- محبتی مقدم، امید (۱۳۹۵ ش)، *معنای زندگی از منظر دیانت یهود*، همایش ملی علمی- پژوهشی معناداری زندگی در ساحت علم و دین، بوشهر، دانشگاه آزاد اسلامی واحد بوشهر، نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌های استان بوشهر.
- آبایی، آرش (مرداد ۱۳۷۸)، *ماشیح*، تارنمای انجمن کلیمیان تهران: http://www.iranjewish.com/essay/Essay_4_Mashiah_Part1.htm
- پایگاه اطلاع‌رسانی حوزه (آبان ماه ۱۳۸۶)، *ماشیح، منجی موعود یهود*، مصاحبه با دکتر یونس حمامی لاله‌زار: <http://www.hawzah.net/fa/Magazine/View/5211/5646/55127>
- خبرگزاری آینده روشن (خرداد ماه ۱۳۸۶)، *تعالی انسان‌ها مهم‌ترین لازمه ظهور*

منجی است (سخنان دکتر یونس حمامی لاله زار در نشست تخصصی موعودگرایی در ادیان ابراهیمی با موضوع منجی گرایی در آیین یهود):

<http://www.bfnews.ir/prtfcjdy.w6dj1agiiw.html>

- خبرگزاری مهر (خرداد ماه ۱۳۸۶)، منجی نشانه کمال جویی انسان است (سخنان دکتر یونس حمامی لاله زار در نشست موعودگرایی در ادیان ابراهیمی با موضوع موعود در

یهودیت): <http://www.mehrnews.com/news/496314>

_ Pliskin, Zelig (2004); *Love Your Neighbor*, United States of America, Bnay Yakov Publications.

_ Wein, Berel (2008); *The Oral Law of Sinai: An Illustrated History of the Talmud*, United States of America, Published by Jossey-Bass: A Wiley Imprint.

_ Wein, Berel (2010); *Vision&Valor: An Illustrated History of the Mishnah*, Jerusalem, Published by Magid Books.

